

Szer és ország

ÁRPÁD ELŐTT ÉS UTÁN

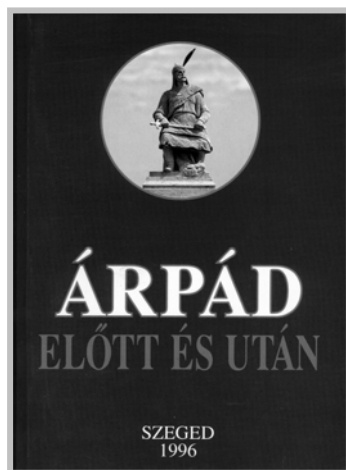
TANULMÁNYOK A MAGYARSÁG ÉS HAZÁJA KORAI TÖRTÉNETÉRŐL

Az ópusztaszeri Árpád-élmű fényképét viseli címlapján az az ízlésesen kiállított tanulmánykötet, amelynek 14 szerzője tiszteleg a honfoglalás 1100. évfordulója előtt. Az alkotó szellemi központ, a József Attila Tudományegyetemen 1992-től szervezeten működő Szegedi Középkorász Műhely, jelentékeny tudományos eredményt mondhat magáénak.

Az írások a *Szeged* folyóiratban közölt dolgozatok egybeszerkesztett változatai. Önálló részletkérdésekre összpontosító előadások a honfoglalás köré építkező könyv szerves részeit alkotják. A változatos írók különböző képzettsége, eltérő látásmódja, a tanulmányok többféle csoportosíthatósága egyaránt erősíti: történész, régész, bizantinológus, turkológus és szlavista szemszögből tárgyalnak ország- és helytörténeti, köz- és egyháztörténeti, régészeti és nyelvészeti kérdéseket. Ezek némi törvényszerű átfedésben vannak egymással, de az időrend vezérfonala rendezett füzért szerkesztett. Erről tanús-

ködik az igen találóan megválasztott cím: *Árpád előtt és után*. Az elütő természetű dolgozatokat az is közelíti egymáshoz, hogy még a nem történészek által írottak sem csak az öncélú tudományművelést célozzák, hanem az együttműködésre ítélt szakterületek eszmecseréjét is.

Ez a szemlélet érvényesül mindjárt OLAJOS TERÉZ kötetet indító tanulmányában. *A Kárpát-medence népei a honfoglalás előtt* a Kr. e. 6. század jelentőségét éppen abban látta, hogy „*ettől kezdve a hosszabb-rövidebb időre itt megtelepedett népeket régészeti hagyatékuk mellett írott források alapján is ismerjük, mindenekelőtt néven tudjuk nevezni*”. (9.) Ezt szem előtt tartva az első azonosítható népek, a szkíta agathürszoszok és szigünnák, a kelta, illír, pannon lakosság tömör, adatgazdag historiájából nem mellőzi a régészeti leletek tanulságait sem. Jelentős szerepet kap a római kor, ami nemcsak az írásos emlékek megnövekedett számával magyarázható, hanem azzal is, hogy az európai avar történet, valamint a romanizált Erdély további sorsa más fejezetek tárgya. A Hun Birodalom bemutatása a Római Impérium keleti és nyugati részével kiépített kapcsolatok alapján történt. A tisztánlátás érdekében az ellenséges elfogultságú források jogos kritikája mellett a szerző hangsúlyozza a hunok jól szervezett nomádállamát, birodalomépítő képességét, céltudatos külpolitikáját, győztes hadjáratait. A későbbi századok főszereplője az Avar Kaganátus, ám az új nomád birodalom

Szeged-könyvek
Szeged, 1996
180 oldal, 500 Ft

bemutatása, az avar továbbélés elemzése a következő tanulmány tárgya.

SZÁDECZKY-KARDOSS SAMU az írott avar történelem legzakavatatottabb honi ismerője. A Magyar Ostörténeti Könyvtár 5. kötete több évtizedes kutatómunkájának eredményeként nemrég bocsátotta közre az avar múlt írásos kútfojt magyarra átültetve. (*Szádeczky-Kardoss Samu: Az avar történelem forrásai I. Munkatársak: Borsos Márta, Csillik Éva, Farkas Csaba, Makk Ferenc, Olajos Teréz. Szeged, 1992.*) *Az avarok története Európában* eképp még erősebben támaszkodik a feljegyzésekre: azok elsődlegessége a tanulmány bevezető soraiban programnyilatkozatként fogalmazódik meg. Előadásában a külpolitika, hadászat mellett az avarok életmódja is szerepel; elemzésüket egy 600 körül keletkezett katonai kézikönyv, a Maurikiosz nevéhez fűződő „*Sztratégikon*” alapján végezte el. A szerző a forrásadottság és a köztörténet jellemző kapcsolatára is irányítja az olvasó figyelmét, amikor az avar külpolitika nyugati fordulata következményeként felemlíti, hogy „*ettől kezdve latinul író nyugati népek írásai kalauzaink az avar történelemben: langobard, frank és bajor krónikák, évkönyvek és szentek életrajzai*”. (26.) A két Avarország összehasonlítását a második Avar Kaganátus bukását tárgyalván tette meg Szádeczky-Kardoss Samu. A későbbi avar államot a nomád rendszertől eltávolodottnak látatja, de a hanyatlás okait a központi hatalom gyengülésén, a frank, bolgár támadásokon túl újszerűen a Kárpát-medencét a 8. század derekán sújtó szárazságban is megjelöli. Fontos idéznünk az avarok jelentőségének magyar vonatkozásait: „*Első ízben az írott forrásokból ismert történelem folyamán az avarok egyesítették tartósan a Közép-Duna-medence keleti és nyugati felét. Ebben az értelemben az Avar Kaganátus a Magyar Királyság előfutára volt.*” (29.) Ugyanott meggyőzően bizonyítja a 950-es évekig nyomon követhető avar tovább-

élést, amelyet azért is fontos hangsúlyozni, mert néptörödékeik így a Kárpát-medencében egybeforró magyarság egyik nemzetalkotó elemét jelentették.

A *Magyarok a steppe országútján* alcímében (*Törzsek és törzsnevek*) a nyelv- és a történettudomány kapcsolata fogalmazódik meg. BERTA ÁRPÁD turkológus a nyelvészet felőli megközelítéssel a törzsnevek elemzését végezte el, amelyet a turkológia hatáskörébe utal. Ennek alapját tovább erősíti azzal, hogy a VII. (Bíborbanszületett) Konstantin bizánci császár (913–59) államelméleti műve, a „*De administrando imperio*” (*A birodalom kormányzásáról*) által reánk hagyományozott magyar törzsnevek mindegyikét – így a korábbi nézetekkel ellentétben a *Nyéket* és a *Megyert* is – törökből eredezteti. Tanulmányában rendre hozza az általa javasolt etimológiákat, összehasonlítván a nagy tekintélyű turkológus-előd, Németh Gyula szófejtéseivel. Berta Árpád új meglátásai közül legérdekesebb a Konstantinnál szereplő törzsek sorrendjéhez fűződik: szerinte a rögzült névsor jól felépített katonai rendszerre vall. Minthogy a törzsnevek kizárólag innen ismeretesek törzsnevekként, vezérnévsor pedig csak hazai krónikás-gestás hagyományban maradt fenn (igaz, két változatban), ezek mindegyikének összekapcsolása máig megoldatlan (s talán megoldhatatlan) feladat. Itt egy ízben találkozunk törzs és fő egybeillesztése, a szerző másik legfeltűnőbb újítása: szerinte az Árpádot uraló vezértörzs a *Tarján* volt, a *Megyer* hatalomvesztése Levedi uralomátadásával függ össze. A dinasztiaváltást szintén Konstantin császár említette, ám mindezt továbbgondolva nem kapunk választ arra az önkéntelenül felmerült kérdésre, hogy az Árpád-kor századai alatt miként vált az egész nemzetre érvényes, ráadásul csak belső használatú megjelölésünkké a „bukott” *Megyer* törzs nevének mély hangrendű párja.

TÓTH SÁNDOR LÁSZLÓ *A honfoglalás* eseménymenetét adja elő, immáron újra a történész szemszögéből. A bejövétel okai között azt a törvényszerűséget említi, amely alapján hun és avar nomád elődeikhez hasonlóan a magyaroknak is „be kellett sodródniuk a »végállomásra«, a Kárpát-medencébe”. (43.) A továbbiak során az országvívás forrásainak részletes elemzése áll a tanulmány középpontjában. A szerző gyakori kútfőutalásai, adatokban bővelkedő előadása indokolja megjelölnünk azt a Műhely által gondozott kiadványt, amelynek segítségével e témájánál és időrendjénél fogva mindenképpen kiemelkedő fontosságú dolgozat alapjai a szélesebb olvasóközönség számára is hozzáférhetővé válnak. Már a millicentenarium évére tekintett a közelmúltban megjelent 9–10. századi magyar történet kútfőgyűjteménye. (*A honfoglalás korának írott forrásai. Olajos Teréz, H. Tóth Imre és Zimónyi István közreműködésével szerkesztette Kristó Gyula. Szeged, 1995. Ld. HKÍF.*) Tóth Sándor László a honfoglalás okát végső soron a besenyő támadásban véli felfedezni, nem elhallgatva azonban azt a tényt, hogy a történettudományban uralkodó felfogás a honszerzés tudatosságát hangsúlyozza. Tanulmánya jórészt korábbi kutatásain alapul; állásfoglalása két egymástól független kútfő, a kortárs Regino, valamint Bíborbanszületett Konstantin összecsengő feljegyzésére épült. Hasonlóképpen tőle származik a megtelepedés időrendjének legújabb, leg részletesebb elemzése, amelynek az írás ezen alfejezetében rövid foglatát adta. (*Tóth Sándor László: Megjegyzések a honfoglalás szakaszaihoz. In: Századok 1996/4. szám, 877–906. Erre azért kell itt utalnunk, mert újdonsága miatt még nem szerepel a kötetben közölt tájékoztató irodalom művei között.*) Végül a honfoglalás jelentőségét méltatva a szerző az első két dolgozat tanulságaira emlékeztetően hangsúlyozza,

hogy „a magyarok révén újra megvalósult a Kárpát-medence politikai egysége”. (52.)

A honfoglalás a csongrádi régióban a könyv első helytörténeti tanulmánya. BLAZOVICH LÁSZLÓ munkássága révén szorosán kötődik szűkebb hazájához, ám írásának kötetbe illesztését leginkább a Dél-Alföld honfoglaláskori jelentősége indokolja. Elsősorban a magyar megtelepedés írott forrásait vizsgálja. Említi VII. Konstantin munkáját és a kevésbé ismert Tarih-i Üngürüşz vonatkozó bejegyzéseit is (ez utóbbi mű ugyan a 16. század közepén keletkezett török nyelven, forrásértéke elveszett magyar krónikák megőrzött adatai miatt igen jelentős), ám Anonymus *Gesta Hungarorum*ának 40. fejezete méltán szorítja háttérbe a többi híradást. Béla király jegyzője hagyományozta az utókorra ugyanis a honfoglalók szeri gyűlését: „és azt a helyet, ahol minderről határoztak, a magyarok saját nyelvükön szernek nevezték el, mert itt rendezték az ország minden dolgát.” (Veszprémy László fordítása. In: *HKÍF*. 323. A Mester művének e legújabb magyarítását idézi Blazovich László is. 59.) A Szer anonymsi etimológiáját, valamint más helynév említését valószínűnek ítélné a Névtelen jó helyismertére mutat rá.

Szellemes logikai megoldással élt VÉKONY GÁBOR, amikor dolgozata első alfejezetében a románok és románok közötti különbséget már csak a fogalmi tisztázás végett is tudományos pontossággal ismertette (természetesen az újlatin nyelvek csoportja és a régebben oláhnak nevezett nép elkülönítéséről van szó). A *Dákok-romaiak-románok* történetét taglaló írás a magyar honfoglalás iránt érdeklődő olvasó fokozott figyelmét válthatja ki. Ennek a tudományosságon túlmutató okai is vannak, ám a szerző kizárólag a szakma tárgyiaságával mutatja ki, hogy a „dákóromán kontinuitás elmélete” néven elhíresült eredettudat mennyire nélkülöz mindenféle valóságálatot. E munka szerencsé-

sen egyesíti a hely- és néptörténelmi ismereteket és a tudománytörténet tanulságait. Igaz, Erdély hajdanvolt és mostani népeinek élete mindig is túlnőtt a regionális érdeklődésen. A tanulmány fő erénye, hogy nem merül ki a sajátos folytonosságelmélet cáfolatában, hanem egyúttal felvázolja e nép kevéssé ismert, ám valós múltját. Annál sajnálatosabb, hogy Vékony Gábor a román államiság középkori csíráira nem tekintett kellő figyelemmel; mindez a „Mátyás király apai ágon román származása” (69.) kitételben ölt testet. Emiatt kell itt és most Mályusz Elemér 1939-ben közzétett meglátásaira utalnunk, aki a Balkán mélyéről szétrajzó románság sorsát vázolja így fogalmazott: „Csak a Dunától északra vándorlók, akik keleti néptörödékek, mint kúnok, besenyők, tatárok, azaz nomád nagyállat-tartó, harcos népelemek uralma alá kerültek, tudtak uraik vezetése alatt állammá szervezkedni és sajátosan egyéni jellegű néppé, az olábsággá fejlődni.” (Mályusz Elemér: *A középkori magyar nemzetiségi politika*. In: *Századok* 1939. 411.) E megjegyzés a népiségtörténet jelentőségén túlmutatva a Hunyadi Mátyás király nagyapjaként számon tartott Vojk Buthi havasalföldi előkelő keleti (valószínűleg kun) etnikumára volt hivatott rámutatni.

A kötet következő fejezete – újra nyelvész előadásában – *A magyarok és a szlávok a 9–11. században* tapasztalható érintkezését követte nyomon. H. TÓTH IMRE elsőként a szláv jövevényszavak tanulságait elemzi, ám a pannóniai szlávok magyar honfoglalás előtti életét a nyelv- és a történettudomány, valamint a régészet együttes eredményei alapján tárja elénk. Az írásában kiemelt jelentőségű bolgár és bizánci ortodox hatások vizsgálatakor a szláv nyelvű kútfőkön túlmenően a keleti császárság görög szövegei is vizsgálat alá vétetnek. Leginkább figyelemre méltó Turkia metropolíájának kérdése: a szerző maga is hajlik annak elfogadására, hogy „Hierotheoszon kívül még más ortodox püs-

pökei is voltak a turkoknak, azaz a magyaroknak” (80.); az Árpád-kori görög püspökség megléte, vagy nemléte azonban már az egyházszerzés tárgykörébe tartozik, így e vitáról majd a vonatkozó tanulmány kapcsán esik szó.

Történelem, néprajz, teológia. E három irányból közelített SZEGFŰ LÁSZLÓ *A pogány magyarok hitvilága* felé. Nehéz feladat a magyar ősvallásról egységes képet alkotni, hiszen a források oly nagy szórtságban maradtak reánk, hogy egyetlen tudományág sem képes önmagában állva a siker reményében megküzdeni e minden fáradságot megérő kihívással. Ez tükröződik a jelen tanulmányban is, amelyben a legnagyobb hangsúly a néprajzi emlékekre helyeződik. Sajnos a területi korlátokhoz képest túl nagy teret kapott a szellemhitről, a táltosokról, a totemizmusról, sőt a lélekvándorlásról általánosságokban szóló értekezés, emiatt az írott kútfők által kínált lehetőségek közül sok kihasználatlanul maradt. Ez utóbbiak közül inkább a korabeliekre támaszkodik, ám a leginkább használható Dzsajháni-hagyomány – amely szerint a magyarok tűzimádók – tudósításán kívül jórészt a pogányokra borzadállyal tekintő keresztény kortársak félelmeit idézi. Árnyaltabb képet kapnánk, ha a *Pannóniai Legendák*, valamint a belőlük merítő „*Cirill elhunyt*” türelmes magyarjai is szerepelnének a szerző által használt források között. (Ld. *HKIF*. 159–162.) Hasonlóképpen kiaknázatlan monda Álmos születése. Szegfű László ezt a totemizmussal kapcsolatban említi ugyan, de a két helyen is fennmaradt csodás eredet forrásait idézve megismer-szik a benne rejlő feltáratlan kincs. Anonymus: „*az Álmos nevet azonban isteni közbelépés eredményeként nyerte, mivel várandós anyjának álmában égi látomás jelent meg turulmadár képében. Az reászállván mintegy teherbe ejtette, és tudomására hozta, hogy méhéből forrás fakad, s hogy ágyékából dicsőséges királyok származnak majd*”.

(HKÍF. 284.) A XIV. századi krónikakompozíció írója: „*anyjának álmában egy sólyomféle alakban érkező madár kinyilatkozta, miközben már terhes volt, hogy méhéből sebes zuhatag tör elő*”. (HKÍF. 357.) Világos, hogy a turulmadár alakja nem egyszerűsíthető le a totem-ös problematikájára: a már várandós anyának megmutatózó égi jelenést talán nem túlzás a Szegefi László által egyébként teljes joggal szerepeltetett reinkarnáció körébe is utalni. Ugyancsak hiába keressük azt a 13. századi emléket, amelyből kiderül, miként látta egy keresztény magyar keleten maradt véreit. A hazai tudományosság számára negyed évezrede ismert Ricardus-jelentés, amely Julianus útjáról készült, így ír: „*Pogányok, akiknek semmi tudomásuk nincs Istenről, de bálványt sem imádnak, hanem úgy élnek, mint az állatok*.” (Blazovich László szerk.: *Szent Istvántól Mohácsig*. Szeged, 1994. 104.) Hasznos lett volna még érinteni a pogány hagyományok és a keresztény műveltség találkozásának leginkább szembeötlő példáját. A *Képes Krónika* 124. fejezete csodás jelenésről szól. (*Képes Krónika. Fordította Bellus Ibo-ly*. Bp., 1986. 156.) Géza és Szent László együttes szarvas-látomása a Hunor-Magor testvérpárhoz kötődő pogány eredetmondát idézi, de László herceg magyarázata már a keresztény szellemiség jegyében fogant.

Pogányság és kereszténység találkozása korántsem ez a békés egybeolvadás volt jellemző. KRISTÓ GYULA írása, a *Rendszerváltás az első ezredfordulón* a 10–11. századi történelem legnagyobb sorskérdését ábrázolja. A régi *nomád és pogány* világ bemutatásakor a szerző helyesen járt el, amikor a korai magyarsághoz kapcsolódó kulcsfogalmak tisztázására is gondot fordított. Joggal hívja fel a figyelmet e két minősítés eredeti tartalmára, amely mindenfajta utólagos negatív melléklöngő nélkül a puszta létállapotot írja le. Erre azért is van szükség, mivel a közgondol-

kodásból mára már kiveszett a maga idejében nagy hatású Hóman Bálint által is képviselt tárgyilagos nézet, amely szerint „*a nomadizálás mint gazdasági életforma csupán minőségben különbözik a gazdasági fejlődés azonos, de magasabb és alacsonyabb fokán is előforduló helyhez kötött léteztől*”. (*Magyar történet I. Bp.*, 1935. 108.) Kristó Gyula következetesen képviselt álláspontjához híven a két magyar állam, a nomád és a keresztény közötti folytonosság helyett az új forma külső eredetére mutat: „*A megoldást nem a magyar társadalom iz-zadta ki, hanem a megoldási sémákat, a pa-neleket készen átvette nyugatról*.” (100.) Szent István művét elsősorban a törvénykezés és az államigazgatás szemszögéből tekinti át, annál is inkább, minthogy az egyházszerzés a soron következő tanulmány tárgya.

„*Az ezredforduló rendszerváltásának bizonyosan legfontosabb kifejezője a kereszténység elterjedése és az egyházszerzés kialakítása*.” (105.) KOSZTA LÁSZLÓ írása bevezető gondolatával egyszerre erősíti a kötet szerkesztettségét, s vezeti át olvasóját önálló témaköréhez. *A keresztény egyházszerzés kialakulása* a 10. század közepétől bizánci térítéssel kezdődik, mindazonáltal a döntő szerepet a latin kereszténység elterjedése és megszilárdulása játszotta. Az ortodox egyházszerzés vitott kérdéséről Turkia metropóliája kapcsán fejt ki álláspontját. Több kutató feltételezi, hogy a 12. században is létezett még önálló görög rítusú egyháztartomány hazánkban. Minderre joggal veti fel Koszta László, hogy „*vajon egy másfél évszázadig létező egyháztartomány működése a magyar forrásokban semmi nyomot nem hagyott volna?*” (114.) A bizánci említésben fennmaradt méltóságot ilyenformán igénycímeként értékeli. A magyar egyháztörténelem egyik sarkköve a kalocsai érsekség létrejötte. Ellentmond egymásnak ugyanis a pseudo-isidori gyűjteményben megfogalmazott „egy ország – egy érsek-

ség” elve és a két magyar érseki tartomány valósága. A szerző saját elméletét kínálja megoldásul: „*címzetes érsekséggé tették (Astri)k új egyházmegyéjét.*” (110.) Mindez önálló szervezésre, s így a független magyar államiságra utal, amely a dolgozatban is hangsúlyt kap. Koszta László tanulmányának külön érdeme, hogy a koronaküldés egyetemes háttérének szellemtörténeti vonatkozásait is érinti III. Ottó császárságának finom árnyalatú bemutatásában.

Ország után ismét Szer. TROGMAYER OTTÓ ... *de diruto quondam monasterio ... (Szer és Szermonostor)* című összefoglalása a pusztaszeri ásatások eredményeit mutatja be. Előadásának – amely a magyar régészet 19–20. századi történetének több érdekes adalékát is magában foglalja – középpontjában a szeri monostor feltárása áll. E szándékra vall az ismertetés végéhez csatolt gazdag képmelléklet, amely egyként tartalmazza a monostor rekonstruált korábbi alaprajzait és feltárt (a Nemzeti Emlékparkban megtekinthető) falmaradványait, valamint az előkerült kőfaragványokról és oszlopszobrokról készült fényképeket. E tanulmánykötetben helyet kapott már Szer honfoglalás kori jelentősége, ám az írott források és a helynevek tanulságai itt egészülnek ki a régészet eredményeivel.

Egy érdekes évszázad alaposabb megismertetésére vállalkozott MAKK FERENC, aki egyéni elrendezésben tárja olvasója elé a 12. századi Magyar Királyság lényeges jellemzőit. *Általános kép* felvázolásával kezdi előadását, amelyet oklevelekben fennmaradt utalásokkal, de különösen a külhoni szemlélők feljegyzéseivel tesz elevenné. A második századát élő keresztény állam a korabeli európai viszonyokhoz képest földi paradicsomnak tűnt, s ennek hitelét kiváltképp erősíti, hogy az egybevágó forrásadatok a magyarok iránt különböző érzelmet tápláló utazók személyes élményeiből fakadtak: Magyarország dicsérete egyként fogalmazódik meg Abu

Hamid arab kereskedő lelkes áradozásai-ban és a Hohenstauf-rokon Babenberg-sarj, Ottó freisingi püspök irigykedőn kényszerű elismerésében. A magyar királyi hatalom harmadik fontos forrása III. Béla jövedelemjegyzéke, amelynek – Makk Ferenc által levont – tanulsága szerint: „*A magyar uralkodó gazdagsága tehát jelentősen felülmúlta az angol és a francia királyok gazdagságát.*” (141.) E képet árnyaló a szerző megjegyzi, hogy a király és az ország jövedelme csak Magyarországon volt azonos; ezzel fény vetül a nyugat-európai és az archaikusabb magyar monarchia különbségeire is. A társadalmi, műveltségbeli változások után alapos politikátörténeti rész mutatja be méltatlanul elfeledett királyaink országglását, különös részletességgel III. Béláét. E minden tekintetben kimagasló magyar uralkodó máig ható cselekedete méltó hangsúlyt kapott. Béla király ugyanis a bizánci hatalmi szimbolikából (amelyet Mánuel császár udvarában nevelkedvén volt alkalma megismerni) „*átvette és címerbe foglalta a baszileusz egyik felségjelvényét, a kettőskeresztet.*” (142.) Allamcímerünk bal pajzsmezején elhelyezkedő jelkép tehát több, mint nyolc évszázados magyar hagyomány.

Az iménti és a soron következő tanulmány alkotja a gyűjtemény legszorosabban összetartozó két darabját; a kötet szerkesztés munkája itt a legsikerültebb. Az előző kor ismertetését olyannyira folyamatosan szövi tovább ALMÁSI TIBOR a 13. század vázlatába, hogy csak a két különböző írói egyéniség figyelmeztet: nem egyszerűs könyv fejezeteit olvassuk. Az utolsó századot találón jellemzi a választott cím, az *Árpád-kor alkonya*. A keret, amelybe a szerző foglalta tárgyát, a királyok országglása: ezt az eseménymenet, a társadalmi, műveltségbeli és gazdasági fejlődés szeletei töltik ki. A régi história személytelen távolsága helyett a cselekvő ember teszi elevenné Almási Tibor történetmondását: ez érvényesül az új királyság

teremtésén fáradozó IV. Béla uralkodói arcképének felvázolása, valamint a fiatalon elhunyt nagy ígéret, V. István méltatása során. Az Arpád-királyság és az Arpád-ház együttes leomlásának, az új idők jövetelének érzékletes képei e tanulmányt rendelték a kötet méltó zárásául, ám a szerkesztés másként döntött.

FONT MÁRTA *Magyarok és szlávok az Arpád-kor végéig* című dolgozata inkább illik az előző szlavista cikk mögé, ekképp elkerülhető lett volna a nyelvtörténet újbóli előadása. A diplomáciatörténetre alapozott elrendezés, amely külön-külön ábrázolja az egyes szláv népek és Magyarország viszonyát, az egyedül helyes megoldás volt, mivel e munka feladata kevésbé ismert tények és összefüggések ismertetése és rendszerezése. Mindazonáltal a tanulmány még e nem szerencsésen megválasztott helyen is sikerrel teljesítette hivatását: a környező szláv államalakulatok bemutatásán túlmenően a középkori Magyar Királyság szomszédai körében elfoglalt helyét, ezáltal Európában betöltött hatalmi

állását érzékletesen vetítette az olvasó elé. Kiemelendő a magyar és a lengyel államalapítás nem minden esetben párhuzamos útjának elemzése a Hartvik szerzete Szent István-legenda koronaküldési fejezete kapcsán.

A kötetismertetés végére egy összefoglaló érvényű megjegyzés kívánkozik. E sorok írójának meggyőződése, hogy egy írás nincs a gyűjteményben. A cím mondanivalójában az *előttre* és az *utánra* nagyobb hangsúly nehezült: ezért hiányzik *Arpád*. Pályájának, sorsfordító történelmi tettének értékeléséhez egy tanulmány erejéig még a források is rendelkezésre állnak. Minthogy ez elmaradt, az érdeklődőnek a többi 14 előadás, a feltüntetett tájékoztató irodalom, valamint az írott kútfők újraolvasása révén kell magában képet alkotnia honszerző nagyfejedelmünkről, akinek vezérlete alatt a magyarok szerét ejtették az ország dolgának.

Szabados György

MAGYAR Az áprilisi szám tartalmából

NAPLÓ Közép-európai abszurd irodalom: válogatás D. Harmsz, S. Mrozek, K. I. Galczynski, Vaclav Havel, J. Topol és román költők műveiből
 Ágh István, Határ Győző, Lászlóffy Aladár és a Zápor utcai általános iskola 5. osztályos tanulóinak versei
 Deres Péter, Gittai István és Vathy Zsuzsa prózája
 Rendszerváltás Dévaványán – Fehér József írása
 A csíkszeredai Pro Print Kiadó könyveiről
 A folyóirat megrendelhető: 1406 Bp. Pf. 15.